زیندە بەچاڵکردنی دوو پڕۆژە دەستووری ئامادەکراو بۆ هەرێمی کوردستان!.. د. نووری تاڵەبانی

لە مانگی ئەیلوولی 1991 دەزگاکانی حکومەتی بەعس لە “ناوچەی حوکمی زاتی” کشانەوە، حوکمڕانیکردنی ئەو ناوچانە کەوتە ژێر دەسەڵاتی “بەرەی کوردستانی” کە دەسەڵاتی قانووندانانی لەناوچەیە بەخۆی دابوو جگە لە دەسەڵاتی ڕاپەراندن، ئەوەش بەپێچەوانەی پرنسیپێە سەرەکیەکانی قانوونی دەستووری یە، چونکە دەسەڵاتی حوکمرانیکردن و قانووندانی نابێت بەدەست هەمان لاینەوە بێت. ئەو سیستەمە لەسەردەمی حوکمی بەعس کاری پێ دەکرا، “ئەنجومەنی سەرکردایەتی شۆڕش” دەسەڵاتی حوکمرانیکردن وقانووندانانی بەخۆی دابوو. ئەو بارودۆخەی لە کوردستان هەبوو دەبوو لەڕووی قانوونییەوە چارەسەربکرێت. پێشنیازێکم خستە بەرچاو چەند بەرپرسێك بەوەی قانوونی حوکمی زاتی کاری پێ بکرێت تا قانوونی هەڵبژاردنی پەرلەمانی کوردستان لەلایەن بەرەی کوردستانیەوە پەسند دەکرێت. ئەو پێشوونیازە بۆ ئەو دەمەی کوردستان گونجاوبوو. “ئەنجومەنی ڕاپەراندن”یش لەلایەن ئەوەوە سەرۆك و ئەندامەکانی دیاری بکرێن لەکەسانی تەکنۆکرات و ڕابوردووپاك. قبووڵکردنی ئەو پێشنیازە دەبووە هۆی ئەوە کاروباری وڵات بەپێی قانوون بەڕێوەبچێت، هەروەها ڕادەیەك بۆ دەستێوەردانی حیزبەکان لە کاروباری حکومەتیدا دابنرێت. ئەو حیزبانە تازە لەشاخەوە هاتبوونە ناو شارەکان، ئەو ناوچانەی لەژێر دەسەڵاتی ئەواندا بوون بەعەقڵییەتی شاخ بەڕێوەیان دەبردن. ئەم پێشنیازەم بۆ یەکێك لەسەرکردەکانی ئەو دوو حیزبە دەسەڵاتدارەی کوردستان ڕوونکردەوە، ئەویش پێی باش بوو و لەکاتی بەستنی کۆنگرەی حیزبەکەی پێشنیازەکەی خستبووە بەرچاو، بەڵام پەسند نەکرابوو. حوکمڕانیکردنی کوردستان لەلایەن بەرەی کوردستانیەوە بووە هۆی ئەوە پاش هەڵبژاردنی پەرلەمان و ودامەزراندنی حکومەتیش، ئەو حیزبانە ڕاستەوخۆ و ناڕاستەوخۆیان بەردەوام بوون لەدەست خستنە ناو کاروباری حکومەت. لەو هەلومەرجە نائاساییەدا پڕۆژەی دەستوورێکم بۆ هەرێمی کوردستان ئامادەکرد بەئومێدی ئەوەی پەسند بکرێت لەلایەن پەرلەمانەوە و ببێتە هۆی کەمکردنەوەی ئەو دیاردە نامۆیە، چونکە بنبڕکردنی کارێکی مەحاڵ بوو.

دەستوور شێوەی بەڕێوەبردنی کاروباری حکومەتی و ئەرکی پەرلەمان و حکومەت و دەسەڵاتی دادوەریی دیاری دەکات، لەگەڵ ماف وئەرکەکانی هاوڵاتیان. پڕۆژەکە لەمانگی حوزەیرانی 1992دا ئامادەم کرد، پێش ڕاگەیاندنی سیستەمی فیدڕاڵی، چونکە فیدڕاڵی دروشمی بەشی زۆری ئەو لایەنە سیاسیانە بوو کە بەشداریان لە هەڵبژاردنی ئایاری 1992دا دەکرد، پەرلەمانی هەڵبژێراو لەمانگی ئۆکتۆبەری 1992 سیستەمی فیدڕاڵی ڕاگەیاند. پڕۆژەکە لە چاپخانەی زانکۆی سەلاحەدین چاپکراو دابەشکرا بەسەر ژمارەیەکی زۆر لە قانوونناسانی کوردستان، تا ڕاوسەرنجی خۆیان دەربڕن و دەوڵەمەندتری بکەن. لەمانگی تەمموزی 1992 بە بڕیاری پەرلەمان دەستەیەکی قانوونی دروستکرا، ئەندامەکانی خوالێخۆشبوو کاك رەشید عەبدولقادر و بەندەو دکتۆر عەبدولرەحمان رەحیم بووین، ئەرکی سەرەکی ئەو دەستە قانوونیە ئامادەکردنی پڕۆژەی قانوون بوو بۆ پەرلەمان، لەگەڵ پێشکەشکردنی ڕاوێژکاری قانوونی بۆ حکومەت و پەرلەمان. ئەو پڕۆژەیە بە شێوە چاککراوەکەی خستمە بەردەم ئەو دەستە قانوونییە، ئەویش بەهاوکاری چەند قانوونناسێکی تر جارێکی تر پێیداچووەوەو بەنووسراوێکی فەرمی ناردی بۆ سەرۆکایەتی پەرلەمان و حکومەتی هەرێم و سەرۆکی هەردوو حیزبی سەرەکی. لەبەر ئەو بارودۆخە سیاسیەی کوردستان پێیدا تێدەپەری، پڕۆژەکە نەخرایە بەردەم پەرلەمان وتەماشانەکرا، هەرچەندە 33 پەرلەمانتار لەهەردوو فراکسیۆنە سەرەکیەکەی داوایان لەسەرۆکایەتی پەرلەمان کرد پڕۆژەکە گفتوگۆی لەسەر بکرێت پەسند بکرێت.

خەڵکێکی زۆر لەناوەوەو لەدەرەوەی کوردستان داوای پەسندکردنی دەستووریان دەکرد، بەڵام شەڕی ناوخۆیی کە لەنێو ساڵانی 1994 تا 1998 درێژەی کێشا بووە هۆی ئەوە پڕۆژەی دەستووری ساڵی 1992 لەبیر بکرێت. بەو جۆرە یەکەمین پڕۆژەی دەستوور کە لەسەر بنەمای فیدڕاڵی بۆ هەرێمی کوردستان پێشنیازکرابوو، زیندەبەچاڵ کرا. بەڵام لەسەر ئاستی دەرەوەی کوردستان پڕۆژەکە کاری لەسەردەکرا. بۆ نموونە، لە کۆنفرانسێکی زانستی نێودەوڵەتی کە لە زانکۆی (پرنستن)ی ئەمریکی لە ئەیلوولی 2004دا بەسترابوو بابەتێکم دەربارەی ئەو پڕۆژەیە پێشکەشکردو گفتوگۆی لەسەرکراو چەندین پسپۆڕی ئەمریکایی پێشنیازی چاکیان پێشکەشکرد بۆ دەوڵەمەندکردنی، بەڵام بەشی زۆری ئەو عێراقیانەی سەر بە لایەنەکانی ئۆپۆزسیۆن بوون، نارەحەتبوون لەپێشکەشکردنی بابەتەکە. لەبریتانیا پڕۆژەکە کرایە ئینگلیزی ودابەشکرا بەسەر چەند ناوەند و زانکۆێکدا، چەند بابەتێك لەسەر پڕۆژەکە لەسەر سایتەکان بڵاوکرانەوە.

لەنیسانی 2002دا سەردانی کوردستانم کرد بۆ بەشداریکردن لە کۆنفرانسێکی تایبەت بە ئەنفال. پێش بەستنی کۆنفرانسەکە دیداری جەنابی کاك مەسعود بارزانیم کرد، لەو دیدارەدا ئاگاداری کردم دوو پڕۆژە دەستووریان بۆ عێراق وکوردستان ئامادەکردووە، کۆپیێك لەو پڕۆژە دەستوورەی بۆ هەرێمی کوردستان ئامادەکرابوو پێیدام، گوتی لەسەر بنەمای پڕۆژەکەی ساڵی 1992 داڕێژراوە، داوای لێکردم هەر تێبینییەکم لەسەر پڕۆژەکە هەبێت بە نووسراو بۆی بنێرم. لەو ماوەی لە کوردستان بووم تێبینیەکانم بە نووسراوی بۆ نارد، لەگەڵ نامەیەکدا تێیدا ئامادەیی خۆم پیشاندابوو بۆ هاوکاریکردنی ئەو لیژنەی پڕۆژەکەی ئامادەکردووە. لەمانگی نۆڤەمبەری ساڵی 2002 ئەو دوو پڕۆژەیە بڵاوکرانەوە، خۆم بە پڕۆژە دەستووری عێراق مەشغووڵ نەکرد، بەڵام ئەوەی بۆ کوردستان ئامادەکرابوو کەموکوڕی تێدابوو. لەبەر ئەوەی هەردوو پڕۆژەکە بەزمانی عەرەبی داڕێژرابوون، تێبینیەکانم لەسەر پڕۆژەی دەستووری هەرێمی کوردستان لەهەفتەنامەی (الاتحاد) لەناوەڕاستی ئەیلوولی 2002 بڵاوکرایەوە. ئەو پڕۆژەیە لە پەرلەمان دەنگی لەسەر نەدرا وەك دەستوور هەتا وەك دەستوورێکی کاتی، هەر بە "پڕۆژەیی"مایەوە، ئەوەش لەڕووی قانوونییەوە کارێکی سەیربوو، چونکە هەر پڕۆژەیەك بخرێتە بەردەم پەرلەمان دەبێت بڕیاری لەسەربدرێت وەك قانوون یان بڕیار، بۆیە ئەو پڕۆژەیە هیچ سیفەتێکی قانوونی وەرنەگرت. لەو ماوەی لە هەولێر بووم پەیامنێری گۆڤاری (گوڵان) چاوپێکەوتنێکی لەگەڵ کردم وپرسیاری پڕۆژەی دەستووری ساڵی 92 ی لێکردم، لەوەڵامدا گوتم"پەرلەمانی کوردستان سیستەمی فیدڕاڵی پەسندکردووە، دەبوو ماوەیەکی کەم پاش ئەو بڕیارە دەستوورێك بۆ هەرێمی کوردستان پەسند بکات، چونکە ناتوانین ئەو دەسەڵاتانەی لەهەرێمی کوردستان هەن بەشێوەیەکی قانوونی بەڕێوەیانبەرن ئەگەر دەستوور نەبێت، دەستوور وەك دەگوترێ باوکی قانوونەکانە، هەموو قانوونێك دەبێت بەپێی دەستوور بێت" (گوڵان، ژمارەی 378، 18ی نیسانی 2002). پاش بڵاوکردنەوەی ئەو چاوپێکەوتنە، پرسیار لە سکرتێری پەرلەمان کرابوو کە ئێستا سەرۆکی لیژنەی دەستوورە دەربارەی بۆچوونەکانم، ئایا پێویستە هەرێمی کوردستان دەستووری هەبێت؟ وەڵامی ئەوەبوو پێویست بە دەستوور نییە، چونکە چەندین قانوونی دەستووریمان هەیە!

لە مانگی دیسەمبەری 2003 پڕۆژەیەکی سێهەم ئامادەکرا، کە لەڕاستیدا هەمان پڕۆژەی مانگی نۆڤەمبەری ساڵی 2002 بوو، بەڵام بە چاککراوی. ئەو پڕۆژە تازەیە بەهاوکاری لیژنەی قانوونی پەرلەمانی کوردستان و بەندەو کاك فورسەت ئەحمەد ئامادەکرا، بەداخەوە ئەویش پاشتر وەك پڕۆژەی ساڵی 1992 زیندە بەچاڵ کرا! پاساوی زیندەبەچاڵ کردنی زۆر

سەیربوو، کورد دەڵێت "عوزر لە قەباحەت خەراپتربوو"! بەبۆچوونی بەشێك لەوانەی ئامادەیانکردووە ئەو پڕۆژەیە لەلایەن پەرلەمانەوە وەك "پڕۆژە" پەسندکراوە، هەروەها لە کۆیە کۆنفرانسێك بەستراوە بەبەشداری کردنی زیاتر لە 20 حیزبی کوردستانی وەدەنگیان بۆداوە وەك "پڕۆژە". بەڵام لەڕووی قانوونییەوە ئەو پڕۆژەیە سیفەتێکی قانوونی وەرنەگرت، هەر وەك هەموو پڕۆژەیەکی تر کە بڕیاری لەسەرنەدرابێت تەماشا دەکرێت. ئەگەر پەرلەمانی کوردستان نیازی پەسندکردنی ئەو پڕۆژەی هەبوایا دەبوایا دەنگی لەسەربدات لانی کەم وەك دەستوورێکی کاتی. پڕۆسەکە لەڕووی قانوونیەوە هەمووی هەڵەبوو. پرسیار ئەوەیە ئەگەر سیفەتی قانوونی بەو"پڕۆژەیە"درابێت بۆچی ئەو کەسانەی بەشداریان لەئامادەکردنی کردبوو بەشداریان لە پێداچوونەوەی کرد لەو لیژنەی لەهاوینی 2003 دامەزرا بۆ دەستکاریکردنی؟ قانووناس ئەگەر بەگومان بێت لەکارێك یان لەشێوەی کارکردنی لیژنەیەك پێویستە بێ دەنگ نەبێت. هەموو ئەندامانی لیژنەی قانوونی پەرلەمان کە سەرۆکەکەی خوالێخۆشبوو کاك سەعید یەعقووبی بوو لەگەڵ ئەندامانی دیکەی لیژنەکە، بەتایبەتی کاکە ڕەش نەقشبەندی و کاك نیعمەت محەمەد و چەندین ئەندامی تر چالاکانە بەشداریان لە کارەکانی ئەو لیژنەیە دەکرد، تەنیا کاك فورسەت ئەحمەد نەبێت کە بەبیانووی جیاواز هەوڵی دەدا کارەکانی لیژنەکە سەرنەگرێت.

لەکۆتایی مانگی حوزەیرانی 2005دا، پێش ئامادەکردنی پڕۆژەی دەستووری عێراق، (59) پەرلەمانتار لەهەموو گرووپەکان داوایان کرد پڕۆژەی دەستووری ساڵی 2003 بەو شێوەی ئامادەمان کردبوو بکرێتە بنەما بۆ داڕشتنی پڕۆژەیەکی نوێ بۆ دەستووری هەرێمی کوردستان. ئەو داواکاریە نەخرایە بەردەم پەرلەمان تا دەستووری عێراق پەسندکرا. کاتێکیش خرایە بەردەم پەرلەمان، دەستەی سەرۆکایەتی پێشنیازی کرد پڕۆژەکەی 2002ی، واتا پڕۆژە کۆنەکە بکرێتە بنەمای کارەکانی ئەو لیژنەی بڕیاری دامەزراندنی درا. بۆ مێژوو پێویستە هەندێ ڕوودراو هەن بخرێنە بەرچاو دەربارەی چۆنیەتی ئامادەکردنی پڕۆژەی دیسەمبەری 2003.

لە ئەیلوولی 2003 یاداشتنامەیەکم پێشکەش بە سەرکردایەتی سیاسی کوردی کرد، تێیدا داوای: (1) یەکخستنەوەی هەردوو ئیدارەکە (2) دامەزراندنی لیژنەیەکی تایبەت بۆچارەسەرکردنی کێشەکانی کەرکوك (3) چاوگێڕانەوە بە پڕۆژەی دەستووری نۆڤەمبەری 2002 بۆئەوەی بگونجێت لەگەڵ ئەو گۆڕانکاریانەی لە عێراقدا ڕوویاندابوو بە هۆی ڕووخانی ڕژێمی بەعسەوە، تا سەقفی داواکاریەکانی کورد زیاتر

بکەین، کە لەپڕۆژە دەستووری نۆڤەمبەری 2002 بەوجۆرە نەبوو چونکە لەسەردەمی حوکمی بەعسدا ئامادەکرابوو، هەروەها کەموکورتی تێدابوو. هەروەها پێشنیازکرابوو ئەو پڕۆژەیە پاش چاککردنی پەسندبکرێت پێش پەسندکردنی دەستووری عێراق، بۆ ئەوەی داواکاریەکانی گەلی کوردستان بە ڕوونی لە دەستووری کوردستاندا دابڕێژرێن. سەرۆکی ئەونجومەنی وەزیران لەوەدا هاوکاری کردین، هەموو ئەندامانی لیژنەی قانوونی پەرلەمان و کاك فورسەت ئەحمەدو بەندە بانگکراین بۆ کۆبوونەوەیەك لە سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیران. لەو کۆبوونەوەدا ئامادەبوان هەموو هاوڕابووین لەسەر پێویستی دەستکاریکردنی پڕۆژەی نۆڤەمبەری ساڵی 2002 تا بگونجێت لەگەڵ بارودۆخی تازەی عێراق، هەروەها بڕیاردرا ڕۆژی پاشتر لە پەرلەمان لیژنەکە کۆببێتەوە. لە ڕۆژی دیاریکراودا بەئامادەبوونی بەشێکی زۆر لە ئەندامانی لیژنەکە، کۆبوونەوە سازکرا، لەماوەی چەند سەعاتێکدا بەتێکڕای دەنگی ئامادەبوان بڕیاری دەستکاری کردنی چەند ماددەیەك درا. بۆ نموونە، مافی دیاریکردنی پاشەڕۆژی گەلی کوردستان بەڕوونی لە پڕۆژەکەدا چەسپێندرا، ناوی (ئەنجوومەنی نیشتمانی کوردستانی) کرا بە”پەرلەمانی کوردستان”، لەگەڵ دەستکاریکردنی چەند ماددەیەکی دیکە. کاك فرسەت ئەحمەد لەسەرەتای کۆبوونەوەکە ئامادەنەبوو، پاش هاتنی ئەو دەستکاریانەی بڕیاریان لەسەردرابوو بۆمان ڕوونکردەوە. لەوە دەچوو نارەحەت بێت لەو دەستکاریانە، داوای لێ کردم بەنووسراوی دیراسەیەك بەو دەستکاریانەی پیِشنیازیان دەکەم ئامادە بکەم. پرسیارم لێی کرد بۆچی لە کۆبوونەوەی ئەنجومەنی وەزیران ئەو داواکارییەی نەخستە بەرچاو، ئێستا هەموومان پێکەوە خەریکین ماددە بە ماددە بە پڕۆژەکەدا دەچینەوە، ئەو ماددەی پێویست بەدەستکاریکردن بکات لەپاش بیروراگۆڕینەوەو بە تێکڕای دەنگی ئامادەبووان، دەستکاری دەکرێت. ئامادەکردنی ئەو دیراسەیە کاتی دەوێ، کە دەبێتە هۆی دواکەوتنمان لە تەواوکردنی ئەو ئەرکەی پێمان سپێرڕابوو، بەڵام ئەو هەر سووربوو لەسەر داواکاریەکەی. بۆ نەهێشتنی بیانگەکەی ناچاربووم لە ماوەی دوو هەفتەدا ئەو دیراسە ئامادەبکەم بەچاپکراوی بۆ لیژنەکەم نارد، لەگەڵ نامەیەکدا پێشنیازکرابوو پاش هەفتەیەکی تر لیژنەکە کۆببێتەوە. لە ڕۆژی دیاری کراودا چوومەوە بۆ پەرلەمان، ئەمجارە کاك فورسەت بیانوێکی تری هەبوو، گوتی ناتوانین لەسەر کارەکانمان بەردەوام بین، چونکە ڕەزامەندی سەرۆکی پەرلەمان وەرنەگیراوە! جارێکی دی پێم گووتەوە بۆ لەو کۆبوونەوەی لەگەڵ سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران کرا ئەو ئیعترازەی نەخستە ڕوو؟ ئەو بەیتە شیعرەی شێخ ڕەزام بۆ هات کە بە شوکری فەزلی دەڵێت: “من

دەزانم کێ لەخشتەی بردویی ئەمما چ سوود…”.

پەرلەمان لەو کاتەدا لەپشوودا بوو، د. ڕۆژ شاوەیس سەرۆکی پەرلەمان و د. کەمال فواد جێگرەکەی هەردووکیان لەدەرەوەی وڵات بوون، 35 ڕۆژ چاوەڕێی گەرانەوەی یەکێ لەو دوو بەرپرسەی پەرلەمانمان کرد، پێم گووتن ئایا دەبێت کاروباری دامەزراوەیەکی وەك پەرلەمان لەبەر سەفەری سەرۆکەکەی و جێگرەکەی هەمووی ڕابوەستێ؟ پاش گەڕانەوەی دکتۆر ڕۆژ، ئاگادارکرام دەیەوێ چاوی پێم بکەوێت، زۆر خۆشحاڵ بوو بەو کارەی دەستمان پێکردبوو، داوای لێ کردم بەردەوام بین لەسەری تا تەواوی دەکەین. هەرچەندە ئەو ماوە زۆرەمان لەدەست چووبوو، بەڵام لەماوەیەکی کەمدا ئەو بەشەی لە پڕۆژەکەدا تەماشانەکرابوو پێیداچووینەوە وکارەکانمان تەواوکرد. لەمانگی دیسەمبەری 2003 بە چاپکراوی پڕۆژەکەم دایە لیژنەی قانوونی و سەرۆکایەتی پەرلەمان و چەند لایەنێکی دیکەی پەیوەندیدار. ئەو پڕۆژەیە لە کۆتایی حوزەیرانی 2005 دا، 59 پەرلەمانتار داوایان لەسەرۆکایەتی پەرلەمان کرد گوفتوگۆی لەسەربکرێت، بەئومێدی پەسندکردنی، بەڵام پێش پەسندکردنی دەستووری عێراق. هۆی پەلەکردنمان لە پەسندکردنی دەستوور بۆ هەرێمی کوردستان پێش پەسندکردنی دەستووری عێراق ئەوەبوو دەستووری کوردستان بکرێتە بنەما بۆ داواکاریەکانمان و هەوڵبدرێت لە دەستووری عێراقدا بیانچەسپێنین. بەڵام لەبەر ئەوەی ئەو کارە لەکاتی خۆیدا ئەنجام نەدرا، لەپاش پەسندکردنی دەستووری عێراق بەسترایینەوە بەو ماددە حەسریانەی لەو دەستوورەدا هاتبوون، چونکە ناکرێت ماددەیەك لە دەستووری هەرێم بەپێَچەوانەی ئەو ماددە حەسریانە بێت.

پڕۆژەی ساڵی 1992 و پڕۆژەی دیسەمبەری 2003 هەردووکیان لەبەر هۆکاری جیاواز زیندە بەچاپ کران، “هۆکاری” زیندەبەچاپ کردنی پڕۆژەی دووەم زاتی بوو، پەیوەندی بەبارودۆخی کوردستانەوە نەبوو. هەموو ئەو کارانەی پەیوەندییان بەچۆنیەتی ئامادەکردنی ئەو چەند پڕۆژەیەوە هەبوو، لەگەڵ دەقەکانیان لە نامیلکەیەکدا لەلایەن دەزگای (رەنج) لەساڵی 2005 بڵاوی کردەوە. ئەو نامیلکەیەم دابەشکرد بەسەر هەموو ئەندامانی پەرلەمانی کوردستان، ئەوەش بووە هۆی ئەو داواکاریەی ئەو 59 پەرلەمانتارە کە پێشکەشیان بە سەرۆکایەتی پەرلەمان کردبوو.

لە هەردوو پڕۆژە دەستووری 1992 و دیسەمبەری 2003 دا ڕەچاوی ئەو ڕاستییە کراوە لەسیستمی فیدڕاڵیدا هەندێك دەسەڵات تایبەتن بە حکومەتی ناوەند، لەپاڵ چەند دەسەڵاتێکی دیکەی تایبەت بە

هەرێمەکان. لە پڕۆژەی دەستووری نۆقەمبەری 2002 دا چەند ماددەیەك بوونە مایەی کێشە دروستکردن بۆ کورد، بۆ نموونە کەرکوك لەو پڕۆژەیە کرابووە پایتەختی هەرێمی کوردستان، کە ناحەزانی کوردی بەجارێك هارکردبوو. بڕواناکەم لە کوردستان کەسێك هەبێت لەمن پێی خۆشتربێت کەرکوك بکرێتە پایتەختی هەرێم، بەڵام لە پڕۆژەکەی دەستووری ساڵی 92 دا پێشنیازکرابوو هەولێر پایتەخت بێت، چونکە تا کەرکوك نەخرێتەوە سەر هەرێمی کوردستان ناکرێت بە پایتەخت، مەگەر لەسەر کاغەز! ناحەزانی کورد پڕۆپاگەندەێکی زۆریان بڵاوکردەوە لەبارەی ئەو پێشنیازە، هەموویان لەدژ کورد بوون، کوردیش لەو پێشنیازە هیچ ئیستفادەیەکی نەکرد.

ئەو لیژنەی خەریکی پێداچوونەوە بوو بەو پڕۆژە دەستوورەی لە ئەیلوولی ساڵی 2006 بڵاوکرایەوە، لەماوەی دوو ساڵدا یەکجارێك کۆ نەبووەوە بۆ تەماشاکردنی ئەو پێشنیازانەی چەندین ڕێکخراوی سیاسی و مەدەنی و کەسانی پسپۆر و شارەزا بۆیان ناردبوو. لەوباوەڕەدام چاکترە ئەو لیژنەیە ڕێگا چۆڵ بکات بۆ لیژنەیەکی تر، تا بە وردی تەماشای هەموو ئەو پێشنیازانە بکات، لەگەڵ ئەو پێشنیازانەی لایەنێکی بیانی ئامادەی کردووە بۆ چاککردنی پڕۆژکە. بەم شێوەیە دەتوانین پڕۆژەێکی گونجاوتر بۆ ئەمڕۆ و پاشەڕۆژی کوردستان ئامادەبکەین، پێش ئەوەی دەنگدانی لەسەر بدرێت لەلایەن خەڵکی کوردستانەوە. دەستوور هەر بۆ ئەمڕۆی کوردستان نانووسرێت، بەڵکو بۆ نەوەکانی پاش ئێمەیە. هەندێ خاڵی سەرەکی هەن ئەگەر نەتوانین بەو شێوەی دەمانەوێت دایانبڕێژین، وەك دیاریکردنی سنووری هەرێمی کوردستان، چاکترە باس نەکرێت، چونکە دەستنیشانکردنی لە دەستووری کوردستاندا وەك دانپێدانانی یەکجارەکی بەو سنوورە تەماشادەکرێت، ئەگەری ئەوەش هەیە لەم بارودۆخەی ئێستای عێراق نەتوانین هەموو ئەو ناوچانەی بە بەشێك لەخاکی کوردستانی دەزانین، بیانخەینە سەر سنووری هەرێم. لەم حاڵەتەدا نەوەی پاش ئێمە پابەند دەبن بەو سنوورەی لە دەستووری کوردستاندا دیاریکراوە، کە ئەگەری ئەوە هەیە سنووری ڕاستەقینەی کوردستان نەبێت. یەکێ لەو هەڵانەی لە پڕۆژەی ئەیلوولی 2006 دا کراوە ئەوەیە ماددەی 140ی کراوەتە بنەما بۆ دیاریکردنی سنووری هەرێمی کوردستان، لەکاتێکدا ئەو ماددەیە بۆ نەهێشتنی ئاسەواری سیاسەتی بەعەرەبکردن لەکوردستان دارێژراوە بەپێی ئەو میکانیزمەی لەو ماددەدا دیاریکراوە. ئاماژەکردن بۆ ئەو ماددەیە بۆ ئەو مەبەستە دەبێتە هۆی بچوککردنەوەی، لەکاتێکدا ریژەێکی زۆر لە دەنگدەرانی کوردستان لەبەر ئەو ماددەیە دەنگیان بۆ دەستووری عێراق داوە. چاکترە لە پڕۆژەی دەستووری هەرێمی کوردستان سنووری کوردستان بەچەند دەستەواژەێکی گشتی دیاری بکرێت،

بۆ نموونە بنووسرێت: “سنووری هەرێمی کوردستان ئەو ناوچانە دەگرێتەوە لە ڕووی مێژوو و جۆگرافیاوە بەشێکن لە خاکی کوردستان”.

دەوڵەت هەیە 60 ساڵە هەیە بەڵام تا ئێستا سنووری سیاسیی بۆ خۆی دیاری نەکردووە، وەکو ئیسرائیل. فەرەنسا لە سییەکانی سەدەی ڕابوردوودا هەردوو لیوای ئەسکەندرونە و ئەنتاکیای دایە تورکیا، بەڵام سوریا ئێستاش ئەو دوو لیوایە بە بەشێك لە خاکی خۆی دەزانێت و دەستکاری سنووری وڵاتەکەی لەسەر نەخشەی فەرمی نەکردووە.
سەبارەت بە مافی ئەو نەتەوانەی لە کوردستاندا دەژین، چاکترە لەگەڵ نوێنەرانی ئەو نەتەوانانە دانیشتن بکرێت بۆ بیروڕاگۆڕینەوەو ئاگاداربوون لە داواکاریەکانیان. ناوچەی کەرکوك لە پڕۆژەکەدا پێویستە بە بەشێك لە هەرێمی کوردستان پێناسە بکرێت، بەڵام لەچوارچێوەی حوکمێکی ئۆتۆنۆمی فراوان. لە دانیشتنێکدا لەگەڵ سەفیری ئەمریکا بۆکاروباری (باکووری) عێراق و ماددەی 140، سەفیر (تۆماس کراجێسکی) کە لە کۆتایی مانگی ئابی 2008 سەردانی کوردستانی کرد، لەسەر داوای ئەو لەگەڵ خۆی و تیمەکەی پێکەوە دانیشتین بۆ تاوتوێکردنی بارودۆخی ناوچەی کەرکوك، ڕاشکاوانە پێمڕاگەیاند کورد لەوەی کەمتر قبووڵ نییە کە ناوچەی کەرکوك ببێتە بەشێك لە هەرێمی کوردستان، بەڵام وەك ناوچەیەکی ئۆتۆنۆم و دەسەڵاتێکی فراوانی پێ بدرێت.
ئەمانە چەند بۆچوونێکن دەیانخەمە بەرچاو ئەو لیژنە قانوونیەی پێشنیازی دامەزراندنی دەکەم، کە دەتوانێت زیاتر لێکۆڵینەوەیان لەسەر بکات. گوێ شل نەکردن بۆ ڕاوبۆچوونی کەسانی پەیوەندیدار، بە تایبەتی لەبواری داڕشتنی پڕۆژەی دەستوور کارێکی باش نییەو ئەنجامەکەی خراپ دەبێت بۆ ئەمڕۆی کوردستان و بۆ دواڕۆژی. پاشەڕۆژی ناوچەی کەرکوکمان لەبەرچاوە بە چ قۆناغێکی مەترسیداردا گەیشتووە، ئەو هەڵانەی بوونە دروستبوونی ئەو بارودۆخە ناهەموارە.

لە (هاوڵاتی)، ژمارەی (461)ی یەکشەممەی 28ی ئەیلوولی 2008 بڵاوکراوەتەوە.